Г.М. Міхальчук

РАДАСЛОЎНАЯ НАЗВЫ
(з гісторыі мікратапонімаў в. Навасёлкі Кобрынскага раёна)

Калі мы пішам на канверце адрас, то часта не задумваемся, чаму менавіта так называецца той ці іншы горад альбо вёска. А, між тым, у назвах адбілася сама маці-гісторыя, у іх – водбліскі пажараў і войнаў, што прашумелі над вяршалінамі палескіх лясоў, водгулле чалавечых трагедый. Даўно мінулі дні ліхалеццяў, але захоўвае іх у памяці народ – зберагае і даносіць нам у песнях, паданнях, мясцовых назвах.

Вёска Навасёлкі, што ў Кобрынскім раёне, упершыню згадваецца ў “Рэвізіі Кобрынскай эканоміі” 1563 г., якую склаў каралеўскі рэвізор Дзмітрый Сапега. З 1561 г. фіксуюцца як маёнтак Брэсцкага павета Вялікага Княства Літоўскага. У першай палове XVIII ст. Навасёлкі былі раздроблены на некалькі маёнткаў, якімі валодалі польскія паны. Яны запрасілі на пасяленне ўніятаў-манахаў ордэна базыліян, намаганнямі якіх у сярэдзіне XVII ст. быў пабудаваны кляштар. Пры кляштары працавала ўніяцкая школа – першая ў гісторыі Навасёлак, а таксама касцёл святога Міхаіла, у вёсцы былі паравы млын, вінакурня, скотны двор. З 1795 г. вёска ў складзе Расійскай імперыі, у 1886 г. у ёй налічвалася 50 двароў, 495 жыхароў, было размешчана валасное праўленне, працавала Міхайлаўская царква (захавалася да нашых дзён), у перапісных дакументах згадваюцца таксама вятрак і піцейны дом, шклозавод. Цікава адзначыць, што з 1890 г. Навасёлкі падзяляюцца на дзве часткі – так званыя вёску і сяло. Сяло ўтваралі невялікія пасёлкі Крупчыцы, Хамяняты, Валынцы, Бурды, Заграбы, Яшчукі (першае Навасёлкаўскае сельскае таварыства). Вёска складалася з пасёлкаў Заграбы, Дзехцяры, Пацелі (2-е Навасёлкаўскае таварыства). Паблізу гэтых паселішчаў былі яшчэ маёнткі-ўладанні У. Жыромскага, П. Валіцкай, Ю. Астрамецкага, А. Фядзюшкі, С. Сямашкі, Р. Анцуты, А. Баяроўскай, В. Мыслоўскага.

У гісторыю Навасёлкі ўвайшлі як цэнтр узброенага паўстання сялян Кобрынскага павета супраць сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёту, якое адбылося 3–4 жніўня 1933 г. Паводле рашэння Брэсцкага акруговага камітэта КПЗБ на 4 жніўня быў прызначаны паход сялян у маёнтак паноў Малашэўскіх з патрабаваннем выдаць плату за палявыя работы. 3 жніўня па дарозе да месца збору ў в. Булькова сяляне разграмілі некалькі сядзіб асаднікаў у Вялікіх Радванічах, захапілі зброю і некалькі гадзін трымалі

ў асадзе паліцэйскі ўчастак у Навасёлках. Раніцай 4 жніўня паліцыя з падмацаваннем з Брэста разагнала сялян, павет быў абвешчаны на асадным становішчы, пачаліся аблавы, вобыскі, арышты. Арганізатары выступлення былі аддадзены пад ваенна-палявы суд. На абарону арыштаваных выступілі працоўныя Заходняй Беларусі, таму смяротны прысуд васьмі чалавекам быў заменены пажыццёвай катаргай, астатнія прысуджаныя да розных тэрмінаў зняволення. У памяць пра выступленне сялян у Навасёлках пастаўлены помнік, на будынку школы зроблены барэльеф.

Назва вёскі звязана з перасяленнем людзей на новае месца жыхарства – "пайсці на выселкі", г. зн. пасяліцца на новых землях. Верагодна, што больш старажытнае паселішча існавала прыкладна за 2 км на поўнач ад сучасных Навасёлак. Менавіта там знаходзілі рэшткі глінянага посуду, прылады працы, манеты і інш., а ў 1970–90-я гады было адшукана некалькі дзесяткаў каменных сякер, церніц, бранзалетаў эпохі каменю і бронзы. Знаходкі гэтыя захоўваюцца ў школьным гісторыка-краязнаўчым музеі.

Ёсць і яшчэ адно меркаванне, нібыта назва вёскі пайшла ад прозвішча паноў Навасельскіх. Аднак гістарычнымі дакументамі гэта не пацвярджаецца.

Старажытныя пісьмовыя крыніцы часта згадваюць "Навасёлкі на Боне". Калісьці ў ваколіцах працякалі невялікія рачулкі Трасцяніца і Кобрынка, што ўпадалі ў р. Мухавец. У 1540 г. па тэрыторыі Кобрыншчыны прайшоў канал каралевы Боны – першы вядомы на Беларусі меліярацыйны аб'ект. Гэты канал і сёння дзейнічае непадалёк ад Навасёлак.

Шмат цікавых назваў маюць і мясцовыя ўрочышчы – нівы, палеткі, забалаці, рэчкі і руча, лясныя мясціны. Бадай ці не самым пашыраным тыпам мікранамінацый з'яўляюцца назвы ад уласных імёнаў, звычайна гаспадароў былых надзелаў, удзельнікаў пэўных падзей і інш. Гэта такія назвы, як *Брышчы* (прозвішча Брышч), *Бурак* (Бурак), *Бурдыноўка* (Бурда), *Бурды*, *Васілец* (Васіль), *Гаратына* (Гаратын), *Грынькова* (Грынько), *Галоўська* (Галоўська), *Даманыўка* (Даманыч) і інш.

Другую групу складаюць назвы, звязаныя з характарыстыкай мясцовасці: *Астраўкі*, *Астрыўцы*, *Выгары*, *Выпалянка*, *Высокае*, *Верхнікі*, *Галя*, *Гніліца*, *Гнілое*, *Горы*, *Кар'еры*, *Міжылішча*, *Міжэмхі*, *Пустое*, *Сухавыі*, *Сухавыршча*, *Ямы*.

Некаторыя мікратапонімы паходзяць ад назвы мясцовасці, з якой мяжуе ўрочышча: *Быляншчына, Верхалёшчанка, Ляхчыцкія горы, Падзабава*.

Ёсць група іншамоўных назваў: *Джар, Угла, Урля, Ульнік*.

Выдзяляюцца мікратапонімы, у аснове якіх назвы дрэў і раслін, жывёлаў, птушак і рыб: *Асінкі, Асіннік, Берасцянка, Бярэзіна, Гай, Дубішча, Корча, Крапіўка, Ліпка, Луг, Сасонка, Соснаў Груд, Юлкі, Яблынька, Ясень, Арол, Бараны, Галубіўшчына, Катовыя Лапы, Кіззе, Кабылле, Рак, Лісіца, Ляшчанец*.

Асобную групу складаюць словы, у аснове назваў якіх выяўляюцца памер ці форма аб’екта: *Вялікае Стойла, Доўгае, Доўгі Брод, Доўгі Край, Доўгі Лясок, Круглiца*.

Намі зафіксаваны дзве назвы, звязаныя з аб’ектамі, якія былі на гэтым месцы раней: *Маяк, Палігон*.

Мікратапонімы *Бараны, Дзёгаць, Мёртвае, Патопнік, Пагарэлае, Панылі* звязаны з пэўнымі здарэннямі ў рэальным жыцці; з гістарычнымі легендамі і паданнямі асацыіруюцца назвы *Княжна гара* і *Зайчык*. Пры дапамозе прыставак ад назваў блізкіх урочышчаў утварыліся мікратапонімы *Забрады, Забона, Загай, Закоршунава, Зарэчка, Запалануха, Закобрынка, Падвыгары, Падвяжышча, Падгор’е, Падкняжная, Падкобрынка, Падкабылле, Падрыпахіўка*.

Назвы хутка страчваюць сваю матываванасць. Мяняюцца гаспадары ўрочышчаў, пачынаюць забывацца розныя здарэнні, пастунова становячыся казкамі і легендамі, магутныя старажытныя лясы ператвараюцца ў балоты, на месцы бясконцых палёў вырастаюць бярэзнікі, асіннікі, дубравы. Усё мяняецца. Застаюцца імёны, хаваючы ў сабе таямніцы нашай гісторыі…

Н.С. Міціловіч

ТЭМАТЫЧНАЯ ДЫФЕРЭНЦЫЯЦЫЯ БЕЛАРУСКАЙ СЕЛЬСКАГАСПАДАРЧАЙ ЛЕКСІКІ НА ПАЧАТКУ ХХ СТ.

Наяўнасць больш ці менш выразнай тэматычнай дыферэнцыяцыі з'яўляецца важным паказчыкам ступені развітасці пэўнай лексіка-семантычнай групы, зыходзячы з чаго ў сваю чаргу можна рабіць вывады аб узроўні агульнага моўнага развіцця на пэўным гістарычным этапе.